

REDACTIONELE KANTTEKENINGEN

Weg met de toeters en de bellen. De voorzitter-huismeester, hij leve lang!

Sinds de oprichting van de Europese Economische Gemeenschap in het voor studenten welhaast voorhistorische 1957, heeft de vorming van een nieuwe regering na verkiezingen en de daarbij horende toedeling van ministerfuncties en -portefeuilles ook meteen een Europese dimensie. Waar het buitenlands beleid voorheen voornamelijk onder de verantwoordelijkheid van de regeringsleider en de Minister van Buitenlandse Zaken viel, zijn de ministers van de lidstaten intussen automatisch ook Europese ministers voor 'hun' beleidsterrein. Met de wisseling of val van een nationale regering verandert ook meteen de samenstelling van de Raad.

Deze Europeanisering van nationale ministerportefeuilles volgt rechtstreeks uit de samenstelling van de Raad van Ministers, of sinds 1993 naar zelfgenomen besluit (*Pb.* 1993 L 281/18) de Raad van de Europese Unie: een vertegenwoordiger van elke lidstaat op ministerieel niveau die gemachtigd is om de regering van de lidstaat die hij vertegenwoordigt te binden (artikel 203 EG). Wanneer de Raad besluiten neemt, vertegenwoordigen de leden met andere woorden niet in de eerste plaats het Europese, maar het nationale belang, en zullen/moeten nationale afwegingen hun stemgedrag bepalen. Als meest nationale van de Europese instellingen waarborgt de Raad dat nationale bekommernissen en accenten ten volle tot uitdrukking (kunnen) komen in het Europese besluitvormingsproces.

Een verder gevolg van de Europeanisering van de nationale ministerfuncties, is dat de personele samenstelling van de Raad afhankelijk is van de agenda. De Raad kent op dit ogenblik negen verschillende formaties. Naast de zgn. Algemene Raad, met de Ministers van Buitenlandse Zaken, zijn er acht inhoudelijk bepaalde 'vakraden'. Deze wisselende samenstelling van de Europese ministerraad maakt het reeds fysiek onmogelijk het voorzitterschap in handen te leggen van telkens één en dezelfde persoon. Het zonder meer doortrekken van de Europeaniseringslijn naar de regeringsleiders zou verder hoegenaamd geen werkbaar formule zijn, aangezien dit zou leiden tot evenveel voorzitters als regeringsleiders, of tot Raadsvergaderingen met evenveel leden als voorzitters.

Voor regeringsleiders ligt de Europese dimensie van hun nationaal mandaat in de regel dus níét in de Raad van Ministers. Tenzij zij binnen het nationale bestel óók de eindverantwoordelijkheid dragen voor een vakministerie, spelen zij met andere woorden geen rechtstreekse rol bij het totstandkomen van Europese wetgeving als Verordeningen en Richtlijnen. Hun coördinerende en arbitrerende functie blijft echter binnen de Europese context zonder meer gevrijwaard. Samen met een enkel staatshoofd en de voorzitter van de Commissie geven de regeringsleiders immers als Europese Raad

de nodige impulsen voor de ontwikkeling van de Europese Unie en stellen zij de algemene politieke beleidslijnen ervan vast (artikel 4 EU).

Het vraagstuk van het voorzitterschap van de Raad van Ministers kreeg in 1957 een oplossing die voor een Gemeenschap met zes lidstaten niet enkel verdedigbaar, maar ook erg werkbaar was: elke lidstaat bij toerbeurt voor de tijd van zes maanden in een door de Raad met eenparigheid van stemmen bepaalde volgorde (artikel 203 lid 2 EG). Hierdoor kreeg iedere lidstaat dus om de drie jaar de verantwoordelijkheid voor het bijeenroepen van de raadsvergaderingen en de leiding daarvan (artikel 204 EG). Het concrete gevolg was niet enkel een volgestrekte gelijkheid onder de lidstaten, maar ook, en wellicht belangrijker, een grote mate van continuïteit, zowel in persoonlijke als inhoudelijke zin tussen twee opeenvolgende voorzitterschappen van eenzelfde lidstaat. Naarmate de Europese integratie vorderde, kreeg ook het voorzitterschap meer diepgang. Hoewel de persoonlijke kwaliteiten van de voorzitter, diens gezag en de lidstaat die hij vertegenwoordigde belangrijk(er) werden, bleef de voorzitter in wezen toch de huismeester van het Europese huis, die moet zien, maar niet gezien worden, en met als voornaamste taak en opdracht het bestieren ervan als een bonus pater familias.

Met de opeenvolgende uitbreidingen tot 9 (1973), 10 (1981), 12 (1986) en 15 (1995) leden werd het systeem van de zesmaandelijkse toerbeurt zonder meer behouden (zie voor de vaststelling van de volgorde na de 1995-toetreding, Besluit van de Raad van 1 januari 1995, *Pb.* 1995 L 1/220, als gewijzigd door Besluit van de Raad van 28 januari 2002, *Pb.* 2002 L 39/17). Dit leidde in de feiten niet enkel tot een verwatering van de gelijkheid, en het ontstaan van belangrijke en 'andere' voorzitterschappen, maar ook tot het doorbreken van de continuïteit. In de huidige stand van zaken ligt er niet minder dan 7,5 jaar tussen twee voorzitterschappen. Zelfs in geval van voortzetting van een coalitie, heeft intussen meestal een aanzienlijke ministeriële personeelwissel plaatsgevonden. Daarnaast leidt zulke lange tussentijd tot een (totaal) gebrek aan voorzitterschapservaring in de beleidsondersteunende departementen, en tot een verregaande graad van institutioneel en politiek geheugenverlies. Dit wordt, als het huidige systeem van toerbeurtrol behouden blijft, met aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid het geval met 25 lidstaten. De tussentijd van 12,5 jaar maakt dan immers dat elke lidstaat hierdoor hooguit één keer per generatie het voorzitterschap bekleedt. In nogal wat gevallen begint de voorzitter dus behoorlijk onervaren en Europees-maagdelijk aan de voorbereiding van zijn voorzitterschap. Dit kan weliswaar het voordeel van de onbevangenheid hebben, maar brengt ook aanzienlijke risi-

Redactionele kanttekeningen

co's en nadelen met zich mee. Ook het troika-systeem, waarmee een soort continuïteitscoördinatie werd betracht tussen voorbije, huidige en inkomende voorzitter, bood hiervoor slechts een zeer gedeeltelijke oplossing, en raakte intussen overigens geheel in onbruik.

Verder lijkt de 'personalisering' en 'mediatisering' van de politiek in het algemeen ook te hebben geleid tot een 'nationalisering' en 'visualisering' van het voorzitterschap, waarbij iedere voorzitter, veel meer dan voorheen, zijn uiterste best lijkt te doen tot het leggen van (zeer) eigen accenten met 'duidelijk nationale trekken', het 'op de Europese agenda' plaatsen van in eigen land belangrijke thema's, en/of het heruitvinden van het Europese wiel. Dat de Europese trein daardoor ook vaker dan werkelijk nodig vierkante, of enigszins afgeplatte, wielen toebedeeld krijgt door de toegenomen (werk)belasting, lijkt voor menig voorzitter in functie als het ware een relatieve bijkomstigheid.

Deze 'nationalisering' van het voorzitterschap komt erg concreet tot uiting bij de voorstelling van het Werkprogramma voor het voorzitterschap, hetgeen overigens alsmat vroeger lijkt te gebeuren. Verder wordt ook de voorstelling van de Conclusies van het Voorzitterschap tijdens en naar aanleiding van de halfjaarlijkse Europese Top in een stad met allure/toerismpotentieel/historische bijklank, volop aangegrepen om de 'eigen' verdiensten tijdens de voorbije zes maanden over het (nationale) voetlicht te brengen. Hoewel deze bijeenkomsten in wezen niet meer inhouden dan het doorgeven van de sleutel van het huis aan de volgende huismeester, of zo dit meer bevalt, van het dirigentstokje ten behoeve van de verdere uitvoering van het niet altijd even melodieuze Europese muziekstuk, kregen zij in de loop der jaren een almaar groter ritueel karakter. Zoals het een werkelijk ritueel betaamt, zijn er daarbij intussen een aantal vaste ingrediënten: een zeer geschikt geachte locatie, wapperende vlaggen, een groepsfoto op het bordes met voornamelijk blij kijkende menteren (en een enkele mevrouw), enige fijne banketten, persconferenties voor de nationale en internationale pers en enige informele activiteiten met sterk folkloristische inslag en groot mooieplaatjesgehalte (als daar zijn geweest, collectief fietsen, varen en – godbetert – bobsleeën).

Tegelijk lijken de voorzitters-politici zich in toenemende mate bewust van de alsmat snellere teloorgang van het geheugen van hun inwoners. Zoals het moderne bestuurders betaamt zijn de remedies daarbij gekoppeld aan de kwaal: voor het herstel van het collectieve nationale geheugen, een heus nationaal vaderlands museum; voor het trekken van de aandacht van de potentiële kiezer tot aan de volgende verkiezingen: een slogan en (vele) media-optredens; voor het behoud van de collectieve aandacht van de inwoners voor de volgende zes maanden: een slogan én een logo!

Nu is er op zichzelf beschouwd niets verkeerd aan slogans en beeldmerken; wie zich wil onderscheiden van de overige 'aanbieders', heeft een duidelijk, helder en onmiddellijk herkenbaar beeldmerk, een pakkende slogan zegt meer dan honderd woorden, en met een

echt heel goeie zit je in marketings- en wervingstermen goed voor jaren. Het gebruik van beeldmerken en slogans als wervings- en overtuigingsmiddel is overigens niet beperkt tot de ondernemingswereld. Ook sportclubs, universiteiten, studentenverenigingen en milieuroeperingen hebben 'hun' kleuren en wapenspreuken voor gebruik op briefpapier, sjaals, mokken, vlaggen en banieren. Politieke partijen legden eveneens vrij snel claims op kleuren en lettertypes, waarmee (later) herkenbare beeldmerken werden gecreëerd voor voortdurend gebruik. De wervingskracht van slogans daarentegen lijkt in de politieke wereld zo kort te zijn als de verkiezingscampagne waarvoor zij werden bedacht; hergebruik lijkt veeleer zeldzaam. Desalniettemin zijn de basisregels wel degelijk altijd dezelfde: het gaat erom zich te onderscheiden van de 'anderen' en het doelpubliek ervan te overtuigen dat men de beste producent, voetbal- of andere sportclub, universiteit, vereniging of partij is. Daarbij is ieder logo dat níet voor zichzelf spreekt en uitleg of 'huisstijlhandleiding' behoeft, zonder meer mislukt, zoals ook een slogan zonder boodschap geen onderscheidend vermogen heeft, niet zal blijven hangen, en op het vlak van wervingskracht zonder enig nuttig effect.

Wanneer de logo- en sloganrage oversloeg naar de publieke sector kon niet echt worden achterhaald, zodat het vermoeden dat het om een jarentachtigfenomeen (het logo-tijdperk bij uitstek) gaat, niet kon worden bevestigd. Feit is dat een aantal nationale ministeries intussen wel degelijk een eigen beeldmerk hebben. Los nog van de vraag wat de wervingskracht is van een logo voor een ministerie als dat van Financiën, aangezien men in wezen niet echt kan kiezen of men hiermee te maken krijgt of niet, blijkt er ook een huisstijlhandleiding aan te pas te (moeten) komen om de finesses van het beeldmerk werkelijk te begrijpen. Tenzij u tot de zeldzame genieën behoort die bij het zien van het logo van dit ministerie meteen ziet dat de F van Financiën 'enige gelijkenis vertoont met een schuifmaat, een seculair meetinstrument voor het vervaardigen van maatwerk', in welk geval u zonder meer doorgaat naar de finale, kunt u hiervoor terecht op <<http://huisstijl.econom-i.com/beeldmerk.htm>>. Een goed begrip van het logo van het Ministerie van Economische Zaken (<www.ez.nl>) vereist dan weer een doorgedreven neiging tot linksom schuin kijken.

De voorzitterschappen blijken overigens in precies hetzelfde bedje ziek. Ook hier kon, ondanks hardnekkig surfen en telefoneren, niet met zekerheid worden achterhaald sinds wanneer de bij toerbeurt aangewezen (en dus onvermijdelijke) voorzitters van de Raad van Ministers, het nodig vinden zichzelf (visueel) luidruchtig aan te prijzen middels een erg nationaal bepaald logo en/of slogan. Van een aantal vrij recente voorzitters kan het logo, de slogan, en de meestal, ook voor de eigen onderdanen, toch wel erg noodzakelijke toelichting en uitleg teruggevonden worden via de webstek van het Griekse voorzitterschap (<<http://www.eu2003.gr>>) Wat Nederland betreft, ligt er een wereld van verschil tussen het logo van 1997 (zonder slogan) en dat van

Redactionele kanttekeningen

2004 (met de volstrekt inhoudsloze en dus onsterfelijk belachelijke slogan: Europa, best belangrijk!). Waar het 1997-logo een mooi, visueel helder en sterk beeldmerk vormde met 'Nederland 1997' omringd door sterren waartussen bruggen, hetgeen de begeleidende tekst tot op zekere hoogte overbodig maakte, vooronderstelt het, met respect ronduit lelijke, 2004-logo (te bekijken via <<http://www.minbuza.nl>>) hogere studies peptalk. Dat anderen Nederland zijn voorgegaan in behoorlijk ingewikkelde verklaringen voor 'hun' niet meteen heldere logo (zie bijvoorbeeld de uitleg bij het Finse logo van 1999, <<http://www.presidency.finland.fi>>), neemt niet weg dat een logo, if needed at all, ook gewoon 'helder' en/of gewoon 'mooi' kan zijn (met stip: het Deense logo van 2002; <<http://www.eu2002.dk/presidency>> en het Griekse logo van 2003, <<http://www.eu2003.gr>>).

In de commerciële wereld blijken de hoogtijdagen van logo's als blits verleidingsmiddel alweer voorbij en gaat het opnieuw om inhoud, kwaliteit en degelijkheid. Daarom nu reeds voor het voorzitterschap: Weg met de zelfverheffing, weg met de toeters en de bellen! De huismeester, hij leve lang!

AM VdB